

79. kat. 2. IV. f. 32: Mózes

kék. A kockás alapon vékony fehér háló és aranycsillagok, a jobb felső sarokban hold-sarló, a balban napkorong. A címtábla két keveréklényen nyugszik. A lap alján hármas levelekkel díszített indasávok. A festett betűszárakat és betűtesteket azonos színárnyalatú virágmotívumok és groteszkek díszítik. A betű által határolt mezőket is groteszkek népesítik be.

A lap aljára, az indasávok közé, a művész bibliai jelenetet festett: Izsák feláldozását (1Móz 22,1–13). Az illusztrációt a címlapot megelőző oldal szövege kívánta meg, ahol Maimonidész az áldozatbehelyettesítést tárgyalja. Az egyszerű tunikába öltöztetett Izsák imára kulcsolt kézzel az oltáron kuporog. Ábrahám a hajánál fogva ragadja meg a gyermeket, és készen az isteni parancs végrehajtására, feje fölé emeli kardját. A felhők közül előbukó glóriás angyal egyik kezével a levegőben elkapja a kardot, a másik kezével egy kosra mutat, amelyik szarvával fogva fennakad a bokorban. Isten megelégszik azzal, hogy Ábrahám ezt a kost áldozza fel fia helyett.

IRODALOM

A Májjúni Kódex [Móse Májjúni törvénykódexe]. A budapesti „Mšnė Tóra” legszebb lapjai. A válogatás

és a bevezető tanulmány Scheiber Sándor munkája. A művészettörténeti tanulmányt és képmagyarázatokat Sed-Rajna Gabrielle írta. Budapest: Magyar Helikon / Corvina, 1980; Narkiss, Bezalel–Gabrielle Sed-Rajna: Index of Jewish Art. Iconographical Index of Hebrew Illuminated Manuscripts. Vol. IV. Illuminated Manuscripts of the Kaufmann Collection at the Library of the Hungarian Academy of Sciences. Budapest 1988. Tripartite Mahzor, Cards. 34–38; Ormos István: „Kaufmann Dávid és gyűjteménye”. Örökségünk, élő múltunk. Budapest 2001, pp. 221–269. Ormos, István: ”David Kaufmann and his Collection”. David Kaufmann Memorial Volume. Ed. Éva Apor. Budapest 2002, pp. 125–196

D. K.

3. Háromszatú askenázi Mahzor

I. kötet, Dél-Németország, Bodeni-tó környéke; 1320 körül
Pergamen, a kötéstábla mérete:
318–321 × 220–221 mm
A főszöveg: 193–202 × 85–150 mm
A kommentárral: 245–290 × 150–160 mm

80. kat. 3. f. 183v: Salamon trónusa

81. kat. 3. f. 103v: két lovak harca

82. kat. 3. f. 17v

I + 252 fol. (1-212 + 212b, 213-251) + 1 fol. (az 1–3 foliók a hiányzó szövegrész 15. sz.-i kiegészítései)
 A kötés 19. sz.-i világos barna szattyánbőr, aranyozott gerinccel
 MTAK MS Kaufmann A 384
 15. sz.-i tulajdonosi bejegyzés: Jakob bar Abraham Ulmo (Fol. 1); Számos törlés cenzoroktól; javítást végzett: „Moise Soane Venezia, Berlino nella vigilia della Pasque del 1878” (Fol. 184v); Kaufmann Dávid bejegyzése, aki 1883. XI. 14-én vásárolta a kéziratot R. Rabinovitz N.-től (Fol. 1); Kaufmann exlibris a borító belső oldalán; az MTA-nak adományozva 1905-ben
 Restaurálása: OSZK, 1988

A mű ünnepi imakönyv (Mahzor). Ezen példány scriptorának neve is ismert: Hajjim, mely a Mahzor II., Londonban őrzött kötetének fol. 80v-n szerepel (MS British Libr. Add. 22413)

A kötet egyik igen gazdag és érdekes ábrázolása Salamon király a trónusán (183v). Az Énekek éneke (183v–188v) elején áll a három részes illusztráció. Jobb oldalán látható Salamon király, aki koronával a fején, vörös palástban, kesztyűben, jobb kezében karddal ül a trónusán, átvett lábakkal. Bal kezével a Tóra felé mutat, ill. a kép bal felső részében látható jelenetre. A beburkolt Tóratekeres Salamon trónusá-

nak jobb oldali oszlopában található, a bal oldaliban egy örökmécses van. Salamon koronája mellett egy madár repül el. A trón hat lépcsőfokból áll, és a lépcsők oldalain lévő két tornyot tetőzet köti össze. A lépcsőfokok mindkét oldalán egy-egy állat fekszik (alulról felfelé és jobbról balra): oroszlán – bika, két birka, oroszlán – birka, sas – galamb, mókus – kakas, két madár. A tetőt oroszlánok és sasok díszítik. A tető felett a nap, a hold és a csillagok, a király mögött még két hatalmas gyertyatartó.

A kép bal felső részében: a fejéket viselő alak Sába királynője, aki egy másik nő társaságában járul Salamon elé. A kézirat illusztrációinak jellegzetessége, hogy a nőket többnyire állatfejjel ábrázolja. Ebben az esetben is, mind Sába királynőjének, mind a másik nőnek állatfejét festett a festő. Az állatfejek alkalmazása francia- és németországi 13–14. sz.-i héber kéziratokban fordul elő, ezek értelmezése azonban még vitatott. A királynő társaságában jelenik meg továbbá három emberfejű keveréklény, akik zenész akrobaták és sípon, tamburinon, csengőn játszanak. Sába királynője bíborszín palástot visel és koronászerű fejéből is egy piros szalag hull alá. Kezével a király felé int.

A bal alsó részben lévő jelenet Salamon bölcs ítéletét illusztrálja (1Kir 3,16–28). Két állatfejű női alak hevesen gesztikulálva magyaráz Salamonnak, előttük egy kétfejű hibrid lény.

IRODALOM

Müller, David Heinrich-Julius von Schlosser: Die Bilderhaggaden der europäischen Sammlungen. In: uők: Die Haggada von Sarajevo. Eine spanisch-jüdische Bilderhandschrift des Mittelalters. Bécs 1898; Narkiss, B.: "A Tripartite Illuminated Mahzor from a South German School of Hebrew Illuminated Manuscripts around 1300". Proceedings of the Fourth World Congress of Jewish Studies. Jeruzsálem 1968, pp. 129–133; Narkiss, B.: Hebrew Illuminated Manuscripts. Jeruzsálem 1969, p. 106; Sed-Rajna, G.: L'Art juif. Párizs 1975, p. 187; Sed-Rajna, G.: Le Mahzor enluminé. Leiden 1983, no 7; Narkiss, B.: "On the Zoocephalic Phenomenon in Mediaeval Ashkenazi Manuscripts". Essays in Honour of Moshe Barash. Jeruzsálem 1983, p. 49–62; Narkiss, Bezalel-Gabrielle Sed-Rajna: Index of Jewish Art. Iconographical Index of Hebrew Illuminated Manuscripts. Vol. IV. Illuminated Manuscripts of the Kaufmann Collection at the Library of the Hungarian Academy of Sciences. Budapest 1988. Tripartite Mahzor, Cards. 34–38; Ormos István: „Kaufmann Dávid és gyűjteménye”. Örökségünk, élő múltunk. Budapest 2001, pp. 221–269; Ormos, István: "David Kaufmann and his Collection". David Kaufmann Memorial Volume. Ed. Éva Apor. Budapest 2002, pp. 125–196

D. K.

4. Haggáda, az ún. Kaufmann Haggáda

Katalónia, 1360–70-es évek
 Pergamen, c. 221–223 × 195–199 mm,
 a szöveg mérete: c. 157 × 110 mm
 Az egész oldalas képtáblák
 180–195 × 144–157 mm
 Szezárdi kvadrátírás, sötétbarna tintával,
 oldalanként 9 sor
 íróvesszővel vonalazva 1+1 függőleges és
 9 vízszintes vonal 60 lap
 Jelen állapotában, mely nem az eredeti
 sorrend, 14 füzetből áll:
 5 önálló félbehajtott ív (bifolium) a kötet
 elején (fols. 1–10) és 2 további ív
 (fols. 57–60) a kötet végén.
 Ezek mindegyike két egész oldalas miniatúrát
 tartalmaz a bifolium belső (ún. hús-) oldalán,
 míg a külső (ún. szőr-) oldalak üresek.
 Maga a haggádaszöveget tartalmazó rész
 7 füzetből áll: -5 quaternio (8 lapból álló fü-
 zet) (fols. 11–50); -1 bifolium (fols. 51–52);
 -1 binion (4 lapból álló füzet) (fols. 53–56)
 Kötés: 19. sz. disznóbőr
 MTAK MS Kaufmann A 422
 Fol. 60v: 15. vagy 16. sz.-i tulajdonosi
 bejegyzések spanyolul, héber betűkkel

83.a kat. 4. f. 18r: A bölcs fiú

– (fejjel lefelé egy üres oldalon):
 „este libro es de Senor Isaac”
 Fol. 1: félig elhalványult tulajdonosi bejegyzés
 szerint a 17. sz.-ban Itáliában volt
 Kaufmann nem hagyott hátra semmit
 a kézirat megszerzésének körülményeiről

A restaurálás ellenére meglehetősen rossz
 állapotban van. A festékek eredetileg sem
 voltak jó minőségűek, a sok használattól
 pedig sok helyen lekopott a festék és az
 aranyozás, ezt nemritkán még rosszabb

83.b kat. 4. f. 18v: A bűnös fiú